

BILDER AV
BILDER AV
HALLÄNDSK

Bilder av halländsk arkeologi
- en bok tillägnad
Lennart Lundborg

ARKEOLOGI
- EN BOK
- EN BOK
TILLÄGNAD
TILLÄGNAD
LENNART
LENNART
LUNDBORG

*U*tskrift

Utskrift utges av Stiftelsen Hallands läsmuseer, Uppdragsverksamheten, Tollsgatan, 302 31 Halmstad
Länsstyrelsen i Hallands län har bidragit till tryckningen av detta nummer.

Manuskript till Utskrift mottas i form av maskinskrivna manus eller 3,5" disketter i Word Perfect eller Word for Windows.
Författarna ansvarar själva för artiklarnas innehåll.

Redaktör Erik Rosengren

Omslag designat av Staffan Hyll. Inlaga av Monica Bülow-Björk.

Tryckt hos Kopieringsbolaget, Halmstad, 1996.

© Copyright Stiftelsen Hallands läsmuseer

ISSN 1102-7290

Innehållsförteckning

Redaktionellt	5

<i>Karin Bauman</i>	
Schaktningskontroller på kyrkogårdar - en utvärdering	7
<i>Anne Carlie</i>	
Arkeologi - en vetenskap med samhällsansvar!	11

<i>Bengt Nordqvist</i>	
Senpaleolitiska jägare och fångstmän längs norra och mellersta Hallands kustområden	15
<i>Robert Hernek</i>	
En mellanneolitisk fångstplats vid Varberg	21
<i>Eva Ryberg</i>	
Dvärgahuset, Jättegraven och andra kistor. En liten exposé över några halländska hällkistor	27

<i>Tore Artelius</i>	
Den återfunna "Kungahögen" - två begravningar från bronsålderns IV-period i Nordvåra	31
<i>Lennart Carlie</i>	
Arkeologen Wilhelm Boye och undersökningarna i Hasslöv, 1868-69	39

<i>Lars Lundqvist</i>	
Skreaprojektet: om ett halländskt bebyggelserum under brons- och järnålder	49
<i>Bo Strömberg</i>	
Variationer av gravfält och gravfältstudier	57
<i>Giesela Ängeby</i>	
Långhusen i Orrea. Ett frö till förståelsen av bebyggelsen vid Fjärås Bräcka under äldsta järnålder	73
<i>Gundela Lindman</i>	
Yngre järnåldersbebyggelse i halländsk kustbygd	81

<i>Per Wranning</i>	
Laholmstrakten under vikingatid och tidigmedeltid	87
<i>Jan-Erik Augustsson</i>	
Senmedeltida andaktsfigurer av keramik	97
<i>Björn Petersen</i>	
"Anläggning 8" - Visst var det Rådhuskällaren?	101
<i>Lena Bjugger & Erik Rosengren</i>	
Kyrkan i "Scuthmanslef"	103

<i>Ing-Marie Nilsson</i>	
Kurtinmurar och utanverk i södra Halmstad - ett bidrag till Halmstads fästningsverks historia	115
<i>Christina Rosén</i>	
Keramik hos borgare och bönder	121

Arkeologen Vilhelm Boye och undersökningarna vid Hasslöv, 1868-69.

av Lennart Carlie

Inledning

Under senhösten 1994 bestod ett av mina antikvariska uppdrag att undersöka en mindre gravhög i utkanten av Eldsberga by, cirka 1 mil sydost om Halmstad. Högen var kraftigt skadad då man kring sekelskiftet grävt ur dess centrala delar för att anlägga en berså med plats för bord och stolar. Tillika hade en smal gång grävts i högens västra del så även där var förödelsen påtaglig. Detta till trots fann vi i högens sydöstra delar två välbevarade sekundärgravar, båda utgörande mindre stenkistor med tillhörande innehåll. Båda gravarna var brandgravar där de döda placerats i en gravurna respektive träbehållare, tätad med harts. I träbehållaren fanns benen efter en äldre kvinna som erhållit ett spiralformat smycke som gravgåva. Keramikkarlet innehöll ben efter ett 6-9 månader gammalt spädbarn, vars gravgåvor bestod av en bronsring samt en slipad bärnstenspärla. I anslutning till barngraven fanns även ett intakt keramikkarl som var betydligt större än det som de brända benen vilade i.

Inför materialgenomgången utgör Lennart Lundborgs avhandling om bronsåldershögar (Ibid, 1972) det mest övergripande verket för södra Halland och därför också det mest självklara verk man penetrerar ur kunskapssynpunkt. Härvid konstaterade jag att det inte förelåg några nyare undersökningar av mindre gravhögar i anslutning till Eldsbergaåsen. Däremot fanns uppgifter om betydligt äldre undersökningar där bland annat en av Hallands få gånggrifter upptäcktes. Dessa undersökningar genomfördes av Oscar Montelius då han 1881 och 1883 grävde fyra högar i anslutning till Eldsberga by (Montelius, 1887 s 63 f). Några år senare, 1887 och 1893, undersökte han ytterligare 3 högar någon kilometer väster respektive nordväst om byn (Montelius, 1896 s 85).

Beskrivningarna av högarna, dess gravar och gravgåvor är, i ovan anförda publikationer, av den omfattning att de inte kan bidra med komparativa upplysningar. Istället krävs mer omfattande arkivstudier för att erhålla den information som anses nödvändig för ett fortsatt arbete kring detta fyndmaterial.

Längre söderut i Halland och närmast på gränsen till Skåne samt vid foten av Hallandsåsen, finns ett annat område där frekvensen av gravhögar är mer omfattande. På 1860-talet kom dessa uppgifter till kännedom för den danska arkeologen Vilhelm Boye. Han såg här möjligheterna att systematiskt undersöka en större koncentration av högar, ett förfarande han menade inte tidigare genomförts i Norden (Boye, 1868 s 75). Då markägaren, Peter Möller vid Skottorps gods och tillika ordförande i Hallands Fornminnesförening, ansåg projektet som ett intressant bidrag till den halländska fornforskningen, ombads Boye att genomföra undersökningarna.

Till skillnad från Montelius kan man i Boye's beskrivningar utläsa både tydliga och omfattande beskrivningar både vad gäller anläggningarna som de fynd man fann i högarna. Trots att det är långt mer än 100 år sedan undersökningarna genomfördes har materialet inte blivit vidare bearbetat. Istället finns det översiktligt redovisat i större verk kring bronsåldern. Således finner man delar av fynden omtalade i Andreas Oldebergs verk om äldre bronsåldern (A a 1974). Fynden från yngre bronsåldern finns delvis avrapporterade i Baudou's avhandling (A a 1960), men där har författaren förbisett större delar av fyndmaterialet då endast ett par gravar finns redovisade.

Genom att flera av högarna, såväl storleksmässigt som innehållsmässigt, stämmer väl överens med högen i Eldsberga fann jag det av intresse att mer systematiskt

granska Vilhelm Boye's artikel om gravarna och undersökningen (Boye, 1868). Härvid framkom det i texten även en mängd information kring undersökningarna och fynden vilket är värt att sprida för en vidare krets. Det vill säga följande sidor skall inte enbart ses som en arkeologisk materialbeskrivning utan också som ett dokument över 1800-talets syn på arkeologin.

Personen Vilhelm Boye

Boye föddes 1837 och tog vid 19 års ålder motsvarigheten till vår filosofie kandidatexamen. Istället för att fortsätta sina studier vid universitetet sökte han sig in i museivärlden där han kom att arbeta under C J Thomsen. Vid 21 års ålder får han sitt första vetenskapliga verk tryckt. Med åren får han kontakt med såväl danska som utländska arkeologer och därmed en god insyn i den tidens fältarkeologiska verksamhet.

I samband med Thomsen's död 1865 och att Worsaae blir efterträdande chef för Nationalmuseet får emellertid Boye beskedet att han inte längre behövs på museet. Under de följande 20 åren försörjer han sig som "frilansande" arkeolog och skribent, vilket resulterade i åtskilliga småpublikationer och tidskrifter. Bland annat ger han ut tidskriften "Arkæologiske og Ethnografiske Meddelelser" som kan ses som en tidig föregångare till "Skalk" (Ørsnes, 1986).

Det är väl också på grund av Boye's förändrade arbetssituation som vi kan se orsakerna till att han står som ansvarig till undersökningarna kring Hasslöv och Dömmestorp. Hur kontakterna mellan södra Halland och Danmark skett vet vi inte men utifrån inledningen till Boye's beskrivning av undersökningarna får vi veta att han bland annat samarbetade med Statens Historiska Museum i Stockholm.

En av anledningarna till undersökningarna i Hasslöv får ses i Boye's intresse för bronsåldern och då framför allt gravsättningar i ekkistor, ett intresse han delade med många andra samtida forskare.

Med åren sker det förändringar på Nationalmuseet i Köpenhamn och Worsaae efterträds av Herbst, med

vilken Boye haft nära samarbete vid bland annat undersökningarna av offermossen i Vimose. Från och med detta ledarskifte finner vi åter Boye som tjänsteman vid Nationalmuseet där han stannar fram till sin död år 1896. Strax innan hans död utkommer Boye med den publikation som han arbetat med under större delar av sitt antikvariska liv och som troligen också legat till grund för undersökningarna i södra Halland - boken om "Fund af Egekister fra Bronzealderen i Danmark" (Boye, 1896).

Undersökningarna vid Hasslöv

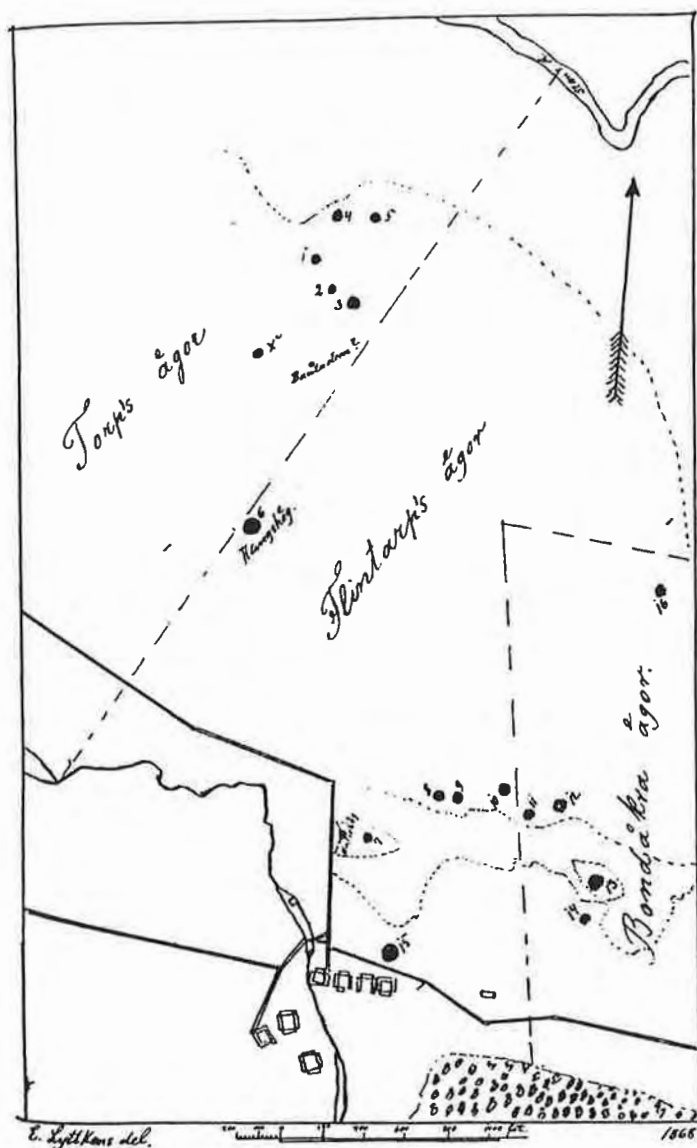
I inledning till Boye's omfattande artikel motiverar han undersökningarna med att det ytterst sällan har varit möjligt att granska så pass många högar inom ett likaledes begränsat område. Att döma av högarnas utseende konkluderar Boye att de härstammar från samma tidsperiod och att materialet bör ge svar på åtskilliga frågor kring förhistoriens utveckling.

Sammanlagt fanns det i området 18 högar av vilka två stycken var belägna som solitära enheter. De övriga förekom i två koncentrationer, skilda från varandra med några hundra meter. Flera av högarna var redan då skadade genom jordbruksarbete så tillvida att de var kraftigt nerplöjda. Andra högar var skadade genom grustäkt, medan ett par högar uppvisade kraftiga ingrepp i sidorna, då man anlagt potatiskällare i dem.

Undersökningarna ägde rum under två år. År 1866 skedde grävningarna under sista hälften av augusti och de första dagarna i september, medan man under 1867 genomförde undersökningarna i slutet av maj och början av juni. Det exakta antalet undersökningsdagar framgår inte, men utifrån Boye's text kan man uppskatta det till att omfatta 5-6 veckor, dvs borträknat söndagar, skulle arbetstiden varit omkring 30 dagar. Förlängningen är det liktydigt med att det i genomsnitt tog två dagar att undersöka en hög.

Sett ur ett dåtida perspektiv var Boye's undersökningar synnerligen välgenomförda. Samtliga högar finns dokumenterade på en översiktlig plankarta så att vi även idag kan lokalisera deras ursprungliga lä

(fig 1). Likaså är beskrivningarna av varje enskild hög inte bara tydlig utan innehåller även omfattande fakta vilket gör det möjligt att återskapa och tolka innehållet. Således finner man samtliga gravanläggningar verbalt beskrivna vad gäller form, storlek och innehåll. Även de enskilda gravarnas placering i högen finns redovisade i såväl ett horisontellt som vertikalt plan. Andra inre konstruktioner såsom kantkedjor eller stenpackningar finns också beskrivna.

Figur 1. Karta över de av V Boye 1868-69 undersökta bronsåldershögar vid Bondåkra, Torps och Flintarps ägor, Dömostorp, Hasslövs socken. E. Lyttkens del. ATA

Genomgången av de enskilda fynden är tydlig även om till exempel rakknivarna omnämns som "Bronze-Kniv". För flertalet av övriga fynd är beskrivningarna av den noggrannhet att man kan härleda fynden till typ, samt utläsa den eventuellt förekommande orneringen på artefakten. Vid flera tillfällen hänvisar Boye också till Worsaae's publikation rörande "Nordiske Oldsager" vilket ytterligare underlättar tolkningen av det enskilda fyndet.

Boye gör samtidigt iakttagelser och noteringar kring fyndens beskaffenhet så tillvida att han bland annat noterat om bronserna varit angripna av korrosion. Utifrån dagens diskussion angående nedbrytningen av framför allt bronsföremålen är det intressant att konstatera att man redan vid mitten av 1800-talet kan iaktta kraftiga förändringar i artefakternas nedbrytningsförlopp. Således framgår det att 23 av de sammanlagt 36 bronsföremål som fanns i gravarna var på något sätt angripna av korrosion. I vissa fall, som till exempel för centralgraven i hög 17, var en mindre dubbelknapp så pass angripen att den helt smulades sönder vid beröring.

Gravarna

Flertalet av högarna uppvisade en diameter på mellan 10 och 15 m. Fyra stycken var något större med en diameter som varierade från 17 till 22 m. Höjden på högarna stod även i relation till omfånget så tillvida att de fyra största även utgjorde de högsta. Uppgifterna om högarnas uppbyggnad är däremot en av de få brister i Boye's beskrivningar då det inte framgår huruvida de varit uppbyggda av grästorvor eller ren sand och grus. Däremot kan man utläsa att fyra av högarna uppförts över ett större centralröse. Dessa högar var belägna inom den södra koncentrationen.

För tre högar finns uppgifter om att dess centrala delar sedan tidigare var bortgrävda och att centralgraven helt saknades. Som framgår av figur 2 bestod de kvarvarande centralgravarna av åtta större eller mindre stenistor, tre stycken bestod av flacka sten-

Hög nr	Storlek	Centralgrav	Antal sekundärgravar
1	17,3 x 1,2 m	Förstörd	2
2	15,0 x 1,6 m	Stenkista, 1,4 x 0,39 m	3
3	13,9 x 2,7 m	Brandgrav i röse	4
4	9,7 x 2,3 m	Stenkista, 2,1 x 0,42 m	5
5	15,4 x 2,3 m	Stenkista, 2,0 x 0,44 m	2
6	9,4 x 2,3 m	Centralröse	2
7	18,5 x 3,1 m	Stenpackning, 2,8 x 1,3 x 0,3 m	3
8	22,3 x 3,6 m	Stenkista, 1,88 x 0,38 m	8
9	14,5 x 2,3 m	Stenkista, 1,3 x 0,55 m	4
10	15,2 x 2,1 m	Stenpackning 14,7 x 0,6 m	4
11	16,8 x 3,1 m	Brända ben på träkolslager	3
12	12,0 x 2,2 m	Brända ben på träkolslager	---
13	9,4 x 2,2 m	Brända ben på träkolslager	1
14	14,1 x 1,7 m	Stenkista, mindre	4
15	17,3 x 2,8 m	Stenkista, 1,15 x 0,43 m	2
16	Ej undersökt	---	---
17	14,8 x 2,2 m	Stenkista, 2,25 x 0,65 m	2+
18	13,2 x 1,2 m	Stenkista, mindre	1

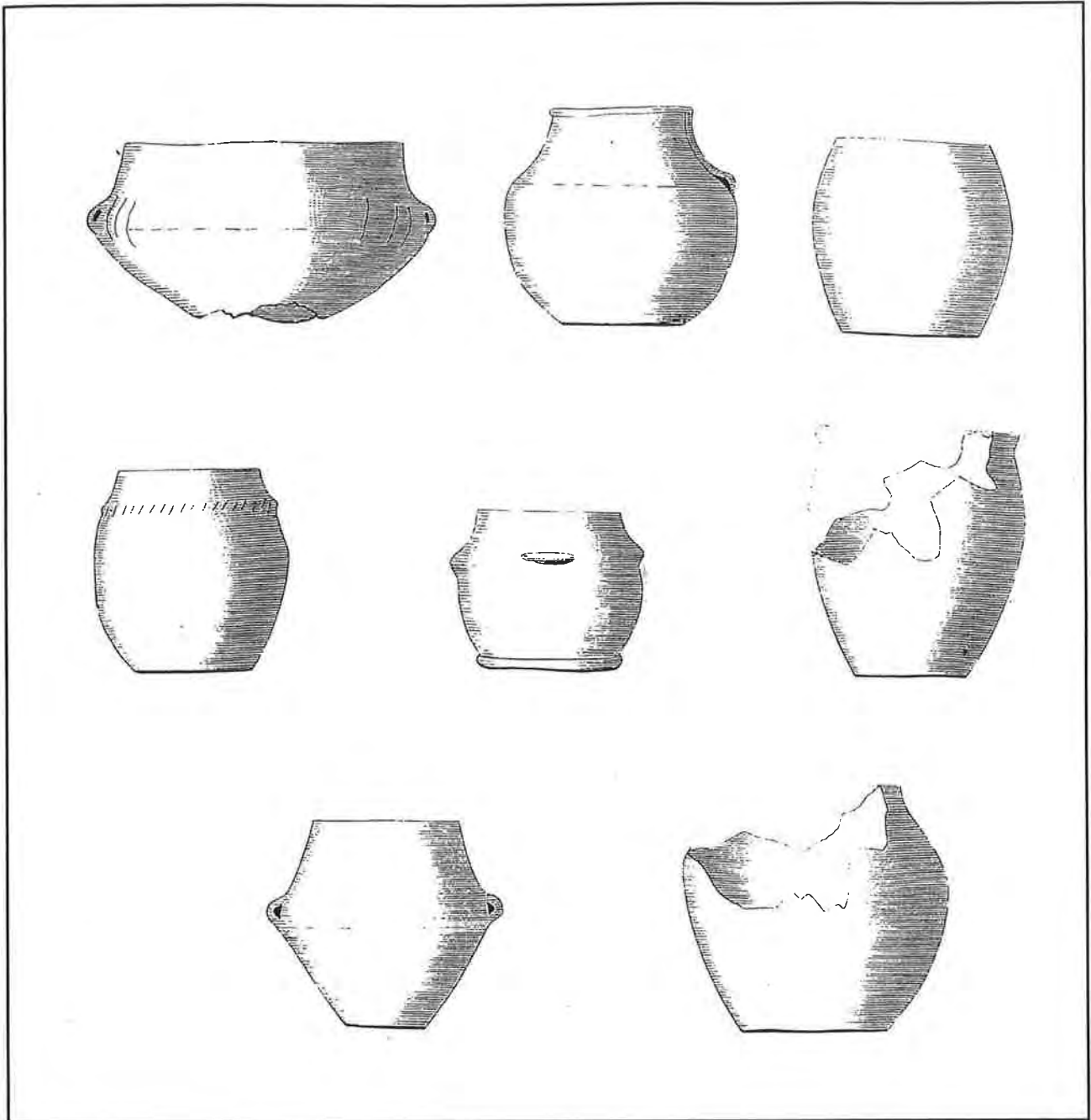
Figur 2. Centralgravarnas konstruktion samt antalet sekundärgravar som Boye kunde iaktta i högarna.

packning medan ytterligare tre centralgravar utgjordes av brända ben, vilande direkt på ett träkolslager. Fem centralgravar innehöll skelettbegravningar medan övriga utgjordes av brandgravar. En ovanlig gravform kan spåras i tre högar (nr 11, 12 och 13) där det på markytan och nära högarnas mittpunkt iakttogs träkolskoncentrationer och brända ben. Denna iakttagelse är trots allt inte unik för Hasslöv utan även vid undersökningarna av Vapnö-högarna, norr om Halmstad, fann man som centralgrav i hög 3 ett träkolslager, innehållande brända ben (Lundborg, 1972 s 86). Liknande iakttagelser gjordes vid undersökningen av Lugnarohögen, där det inom skepps-sättningen påträffades ett mer koncentrerat träkolslager som också innehöll brända ben (Arbman, 1954 s 108 f). År 1926 undersökte Folke Hansen två högar i Hasslövsområdet. Högarna var belägna strax sydost om Flintarps by samt ett par hundra meter söder om Boye's undersökningsområde. Centralgraven till en av högarna bestod enligt Hansen av ett par kvadratmeter stort område med bränt trä. Bland det kolnade träet förekom brända ben och vid sällning av träkolslagret fann man 2 dubbelknappar, ornerade med koncentriska cirklar (dnr 3611/26, landsantikvariens arkiv, Halmstad).

Sammanfattar man Boye's iakttagelser för centralgravarna kan man för den södra koncentrationen konkludera följande:

- Samtliga skelettbegravningar är knutna till detta område.
 - Samtliga högar som är uppförda över ett större centralröse finns här.
 - Med undantag för en centralgrav återfinns de större stenkistorna i det södra området.
- För den norra koncentrationen finns följande gemensamma drag:
- Centralgravarna omfattas enbart av brandgravar.
 - Brandflak med större eller mindre anhopningar av brända ben är koncentrerade till detta område.

Sekundärgravarna har en mer jämn sammansättning så tillvida att huvuddelen utgörs av mindre stenkistor, innehållande brända ben nerlagda i en urna. Sammanlagt omfattar denna typ ett 30-tal gravar. Andra typer av sekundärgravar utgörs av flacka stenpackningar samt brandgropar utan synliga gravmarkeringar. Båda typerna finns representerade med vardera sju gravar. Fyra gravar har registrerats som brandgropar vilka va-

Figur 3. Gravurnor från Boye's undersökningar vid Hasslöv. Skala 1:5

Övre raden till vänster: grav 2c, mitten: grav 3b till höger: grav 8c

Mellersta raden: till vänster: grav 10b mitten: grav 1b till höger: grav 14c

Nedre raden: till vänster: grav 14d till höger: grav 18b

rit täckta med en enstaka flat sten medan det slutligen finns uppgifter om att en grav bestod av brända ben placerade direkt på en mindre, flat sten.

Av de sammanlagt cirka 50 sekundärgravar har den döde huvudsakligen placerats i ett keramikkrärl som, där det varit möjligt att rekonstruera kärlet, visar på stora variationer (fig 3). Det exakta antalet urnegravar framgår inte helt tydligt i Boye's sammanställning utan

varierar mellan 32 och 35 stycken. Detta antal skall dock ställas i relation till de 14 brandgravar där det endast finns uppgifter om ansamlingar av brända ben inom en begränsad yta. I anslutning till de brända benen påträffades bland annat hartstättning som visar att benen varit placerade i någon form av behållare av organiskt material. Tre av dessa gravar utgör sekundärbegravningar medan den sista påträffades i centralgraven till hög nr 15.

Generellt tenderar sekundärgravarna vara vanligare i den södra koncentrationen. Som exempel kan nämnas att hög 8 innehöll åtta gravar medan hög 3, 4, 9 och 10 innehöll fyra alternativt fem sekundärgravar.

Från den norra koncentrationen är det enbart hög nr 14 som uppvisar en likvärdig mängd medan övriga högar i detta område omfattade en eller två gravar.

Fynden

Fynden från undersökningarna bestod av 36 bronsföremål samt keramikskärvor från sammanlagt 35 kärl. Bronsföremålen bestod huvudsakligen av mindre artefakter där rakknivar och dubbelknappar tillhör de vanligaste föremålen.

Som framgår av fig 4 fann Boye 9 rakknivar där utifrån hans beskrivning, sju stycken kan hänföras till Baudou's typ B 3b och B 4b (Baudou, 1960 Taf VIII). Fyra av dubbelknapparna var ornerade med koncentriska cirklar medan en annan var försedd med en stjärnformad fördjupning.

De båda armringarna framkom i centralgravnen till hög 5. Armringarna är till formen jämbreda och ornerade med 10 längsgående räfflor (Montelius, 1917, s 64, nr 966).

Fyra bronsdolkar kan härledas till högarnas centralgravar medan de mindre artefakterna har en mer påtaglig knytning till sekundärgravarna.

Ett genomgående drag vad gäller fyndens representativitet är att centralgravarna huvudsakligen omfattar en fyndkategori. Endast i hög nr 15 och 17 är fyndmängden mer omfattande då man i dessa påträffade såväl dolk, rakkniv och pincett respektive dolk och dubbelknapp.

Fyndfördelningen i sekundärgravarna skiljer sig från centralgravarna så tillvida att det föreligger en större variation i såväl fyndmängd som sammansättning. I sju gravar består gravgåvorna av mer än ett bronsföremål. Sammansättningen visar här inte på några givna kombinationer utan samtliga typer finns representerade vid något tillfälle.

Fyndkategori	Hög nr																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	17	18	
Dolk					1		1	1							1	1		
Rakkniv		1	1	1			1		1		1			1				
Kniv, övrig				1										1				
Skära				1			1											
Pincett									1						1			
Syl	1	1	1				1		1			1						
Nål				1									1					
Dubbelknapp	1	1		1										1			1	
Fibula				1														
Ring									1									
Armring					2													
Tutulus		1																
Bronsbleck															47			
Summa	2	4	2	6	3	--	4	1	4	--	1	1	1	49	3	2	--	

Figur 4. Fördelningen av samtliga bronsföremål, fynden emanerar från såväl central- som sekundärgravar.

Ett annorlunda fynd som också skiljer sig från övriga artefakter i området, består av 47 små bronsbleck, påträffade i hög 14. Fynden låg i ett bikoniskt kärl tillsammans med brända ben. Bronsblecken är utklippta ur en mycket tunn bronsplatta, där de största blecken är 2,6 cm långa och med en maximal bredd av 0,7 cm. Blecken var inte samlade i en klump utan låg som på linje ner i kärlet. De var vikta som att de varit fastsatta kring något organiskt material som under tidens lopp helt upplöst. Trots en genomgång av åtskilliga övergripande verk kring bronsåldern har det varit svårt att finna något komparativt material. Endast från äldre undersökningar i Helsingborgstrakten finns uppgifter om liknande bronsbleck. Fyndet härrör från hög X vid Köpinge där man i en gravarna fann ett 40-tal "fransbeslag" av brons vilka är av samma storlek som de vid Hasslöv (Rydbeck, 1912 s 130 f). Enligt Rydbeck kan man datera fynden till slutet av period IV eller början av period V (A a s 131).

Keramikmaterialet förekommer, med undantag för hög nr 18, bland sekundärgravarna. Urnorna är till formen varierande och flertalet av de för bronsåldern karaktäristiska typer finns bland fyndmaterialet. Utöver keramiska urnor fanns i fyra gravar spår efter behållare av organiskt material. Utifrån hartstätning konstaterar Boye att tre av behållarna bestått av mindre träkistor, varav den ena varit tillverkad av björkbark. Den sista behållaren tolkar Boye som en liten "Spand eller Bötte af Træ".

Datering

I sin redovisning diskuterar Boye fynden ingående men då undersökningarna ägde rum före den arkeologiska periodindelningen av bronsåldern tar han ingen ställning till gravarnas ålder eller dess tidsmässiga förhållande till varandra. I stället är det först på 1950-talet då Holger Arbman publicerar sitt verk om Hallands forntid som en mer övergripande datering av högar genomförs (A a 1954 s 74). Här konstaterar Arbman att höggravfältet fördelar sig över så gott som hela bronsåldern, från period II till dess slut.

Denna datering får ses som allt för schematisk eftersom fyndmaterialet visar på ett mer kortvarigt nyttjande

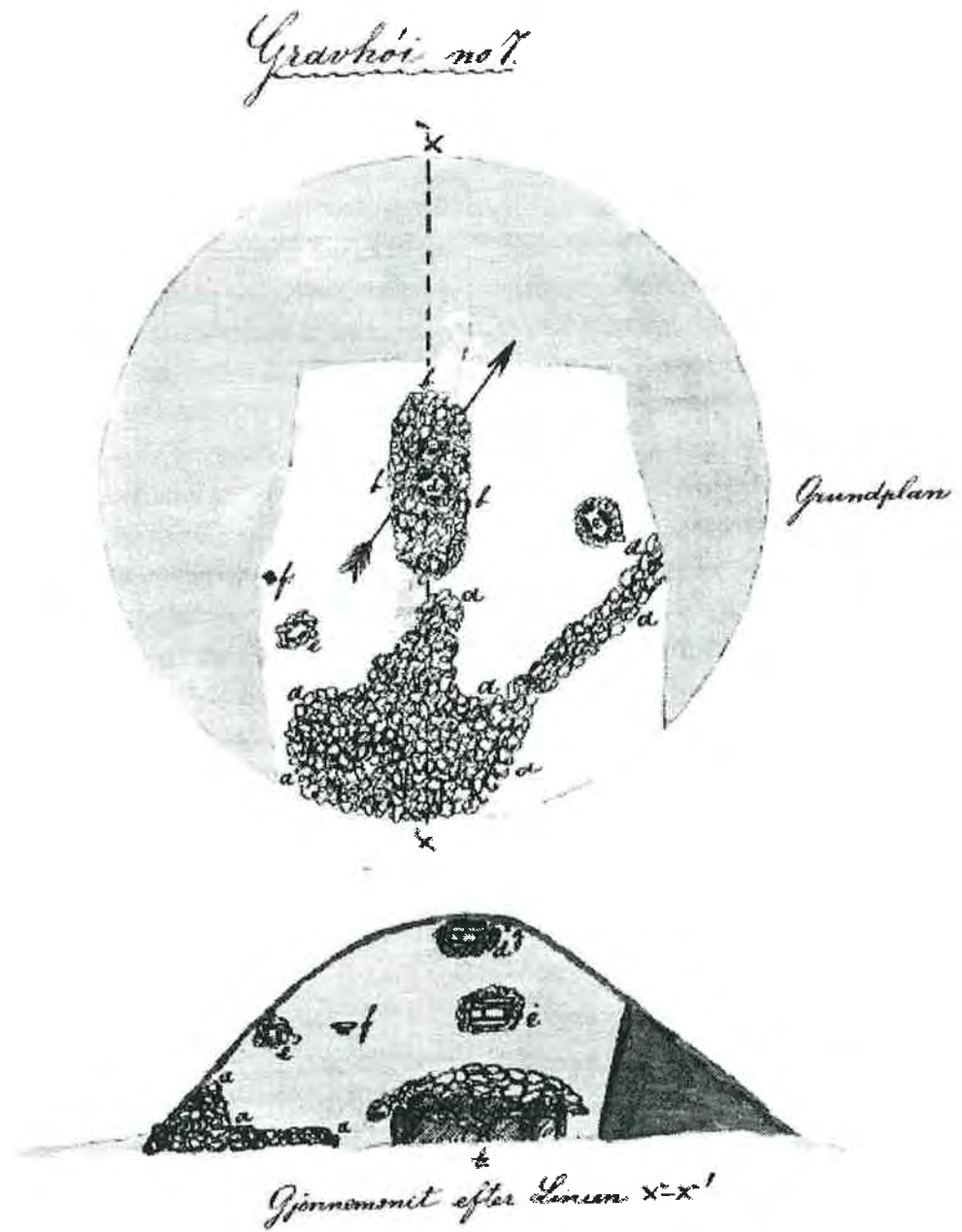
genom att flertalet gravsättningar kan knytas till bronsålderns mellersta del. Förekomsten av skelettgravar anses som en tydlig indikation på att gravarna kan tillskrivas äldre bronsåldern och att övergången till brandgravskicket äger rum kring period III (Lundborg 1972, s 121; Oldeberg, 1976 s 18 ff och Strömberg, 1982 s 137 f).

Fem gravar uppvisade skelettbegravningar. Av dessa utgjorde fyra stycken centralgravar medan den femte tolkats som sekundärgrav. Samtliga gravar bestod av större stenkistor där längden varierande mellan 1,4 och 2,8 m. Fynden utgjordes här av dolkar, armringar och en tutulus. Dolkarna är delvis kraftigt korroderade vilket försvårar typbestämningen men av Boye's beskrivningar föreligger vissa likheter med den dolk som framkom i hög nr 8, en dolk som dateras till period III (Arbman, 1954 s 74). Samma datering har gjorts för de armringar som påträffades i centralgraven i hög nr 4 (Randsborg, 1968 s 66).

Genom att Boye tog tillvara även hartstätningen har en av gravarna kunnat C 14-daterats. Hartstätningen härstammar från centralgraven till hög nr 15, belägen inom den norra koncentrationen. Dateringen som utfördes på 1950-talet gav värdena 2810 ± 75 BP (Oldeberg, 1958 s 125 ff). Kalibrerat till 1 sigmavärde erhåller vi en datering till 1029-845 BC.

Centralbegravningen i hög nr 8, även den daterad till period III, skiljer sig från ovan anförda genom att den gravsatte kremerats. Det vill säga att vi här har de första beläggen för en förändring i gravskicket med en övergång från skelettbegravningar till kremeringar. Samtidigt kan vi också se att det under period III förekommer sekundärbegravningar i högarna då man i en mindre stenkista i hög 4 bland annat fann en skafttungekniv av brons samt en fibula av samma material (Montelius, 1917 s 68, nr 1026). Sistnämnda föremål återfinns i gravar under såväl period II som III (Larsson, 1986 s 43).

Av ovan anförda framgår att det föreligger ett kontinuerligt nyttjande av gravfältet från äldre bronsåldern och in i de yngre faserna. Inom undersökningssområdet kan konstateras att gravsättningarna under

Figur 5. Ett exempel på Boye's dokumentationsteknik. Utifrån teckningen är det möjligt att konstatera såväl centralgrav som sekundärgravarnas ursprungliga läge. Original i ATA.

äldre bronsåldern huvudsakligen varit koncentrerad till den södra höganhopningen. Fyndmaterialet visar också att endast ett fåtal gravar har tillkommit under bronsålderns första hälft.

Från den norra koncentrationen finns inga fynd av skelettbegravningar utan samtliga gravar innehåller brända ben. Ett förhållande som gäller för både central- som sekundärgravar. Bronsartefakterna här liksom från sekundärgravarna i den södra högkoncentrationen består huvudsakligen av rakknivar, sylar, dubbelknappar och i vissa fall bronsdolkar. Rakknivarna utgörs, som tidigare nämnts, av typ B 3b och B 4b enligt Baudou's indelning. Båda typerna kan hänföras till period IV och där typ B 4b även har en kontinuitet in i period V (Baudou, 1960 s 35). Samma datering kan tillskrivas dubbelknapparna, framför allt genom dess ornamentik av koncentriska cirklar (Stjernquist, 1961 s 71). Beskrivningen av en bronsnål, påträffad i en sekundärgrav till hög 13 visar att gravsättningar även förekom under period VI. Här fann Boye en 10,2 cm lång bronsnål, tillverkad av en firsidig bronstråd som på ett 3,8 cm långt stycke är vriden. I ena ändan är nålen sammanrullad i en spiral vilket gör att den sammantagna beskrivningen korrespondera väl med de nålar Montelius redovisar för sistnämnda period (A a 1917 s 99).

Förekomsten av bronsdolkar i två centralgravar inom den norra högkoncentrationen skulle kunna tyda på en samtidighet med den södra koncentrationen men närvaron av andra artefaktskategorier såsom rakkniv och dubbelknapp stärker antagandet om att det föreligger en tidsmässig diskrepans i gravfältens tillkomst.

Keramikmaterialet omfattade enligt Boye 35 kärl av varierande fragmenteringsgrad. Av samtliga kärl har det varit möjligt att sammanfoga 8 stycken till ursprunglig form, ett arbete som genomfördes i direkt samband med Boye's fältundersökningar. Samtliga kärl är vidbukiga eller bikoniska och kan utifrån Baudou's kronologiska indelning (Aa 1960 s 95 ff) tillskrivas yngre bronsåldern och då framför allt period IV och V. En datering som även Montelius konstaterade i publikationen *Minnen från vår forntid* (A a 1917 nr 1421, 1423 och 1440). Keramikformerna från Hasslöv visar även

på stora likheter med det omfattande material som framkom vid undersökningarna i Simris, ett gravfält som huvudsakligen daterats till yngre bronsåldern (Stjernquist, 1961).

Genomgången av fyndmaterialet från gravurnorna tillsammans med äldre forskares analys av keramikmaterialet från Hasslöv stärker Lennart Lundborgs antagande om att gravurnorna börjar uppträda i Halland under period IV medan den tredje perioden saknar detta gravattribut (Lundborg, 1972 s 116).

Syntes

Tack vare Boye's noggranna undersökningsmetoder och dokumentation (fig 5) har det varit möjligt att utvärdera och tolka ett material som grävdes fram för närmare 130 år sedan.

Undersökningsmetoden var, vid jämförelser med till exempel Montelius' undersökningar, mer ingående samt långt före sin tid. Först cirka 40 år senare finner man likartade redovisningar i skriftliga publikationer, där Otto Rydbeck's undersökningar vid Helsingborg visar på paralleller till Boye's undersökningar i södra Halland.

Materialgenomgången är i Boye's artikel tydlig och föremålen kan, utifrån den skriftliga beskrivningen, identifieras både till form och typ.

Ur materialredovisningen framgår att de båda högggravfälten har sin tillkomst under senare delen av period II och början av period III. Under period IV och V sker en markant ökning i antalet gravsättningar medan fynden från period VI visar att det då sker en viss nedgång i högarnas utnyttjande.

Dateringen visar att det dock föreligger en viss förskjutning i tid vad gäller de båda gravfältens tillkomst, så tillvida att det från den södra koncentrationen finns såväl fynd som formelement som visar ett något äldre ursprung. Framför allt antyds det genom gravskicket då samtliga skelettbegravningar är knutna till den södra koncentrationen men även huvuddelen av större sten-

kistor återfinns här. Samma iakttagelse gäller för fynden där de äldre föremålstyperna, såsom dolkar, tutulus och fibulor kan hänföras hit.

Inom den norra koncentrationen visar fynden att högarna först uppförts under period IV. Här är centralgravarna också av annan konstruktion och istället för stenkistor fanns i tre gravar belägg för att högarna uppförts direkt ovanpå likbålet. Gravgåvorna består här huvudsakligen av rakknivar, sylar och pincetter vars form och dekor kan tillskrivas både period IV som V.

Andra skillnader mellan de båda gravfälten kan ses i antalet sekundärbegravningar i högarna. Från det södra gravfältet fanns 37 sekundärgravar medan det norra innehöll 10 gravar. I genomsnitt blir det 3,7 gravar från den södra koncentrationen och 2,0 för den norra. Det vill säga högarna i den södra koncentrationen innehåller, i genomsnitt, närmast dubbla antalet sekundärgravar.

Gemensamt för de båda gravfälten är att sekundärgravarna vanligtvis varit placerade i små stenkistor som, till formen, påminner om den som framkom i en nyligen undersökt hög vid Eldsberga (Carlie, 1996). Kistorna bestod av mellan tre till sex flata, kantställda stenhällar med ytterligare en flat sten som takhäll. Gravurnorna utgjordes av mindre keramikkrärl med stor variation vad gäller formen.

Fyndintensiteten är begränsad i samtliga gravar, ett förhållande som både gäller central- som sekundärgravar. Någon skillnad mellan de båda gravfälten föreligger ej heller utan för samtliga kategorier utgörs gravgåvorna av enstaka föremål.

Slutord

Bilden av äldre arkeologisk forskning har genom Vilhelm Boye's undersökningar visat att det framgrävda materialet har ett stort informationsvärde. Det framgår med all tydlighet att det fanns forskare som inte enbart koncentrerade sig på högarnas centralgravar och dess fynd utan noggrant dokumenterade samtliga iakttagelser från undersökningen. Materialet har här utnyttjats till en första sammanställning men under

arbetets gång har det framgått att där finns betydligt fler frågeställningar att arbeta vidare med. Tillsammans med Lennart Lundborgs arbeten kring bronsåldern i södra Halland kan Boye's undersökningar bilda grunden till en förnyad och mer nyanserad forskning kring den period som så starkt förknippas med Halland.

LITTERATURLISTA

- Arbman, H 1954 Hallands historia. Från äldsta tider till freden i Brömsebro 1645.
- Baudou, E 1960 Die regionale und chronologische Einteilung der jüngeren Bronzezeit im Nordischen Kreis. Acta Universitatis Stockholmiensis 1.
- Boye, V 1868 Ättehögar i Södra Halland, undersökta och beskrifna af V Boye. Hallands Fornminnes-Förenings Årsskrift 1868.
- Boye, V 1896 Fund af Egekister fra Bronzealderen i Danmark. (faximiltryck). Aarhus 1986.
- Carlie, L 1996 Raä 9, Eldsberga 6:8, arkeologisk undersökning 1994.
- Larsson, T.B 1986 The Bronze Age Metalwork in Southern Sweden. Aspects of Social and Spatial Organization 1800-500 B.C. Archaeology and Environment 6.
- Lundborg, L 1972 Undersökningar av bronsåldershögar och bronsåldersgravar i södra Halland. Höks, Tönnersjö och Halmstads härader under åren 1854-1970. Hallands läns museers skriftserie 2.
- Montelius, O 1885-87 Den förhistoriska fornforskningen i Sverige 1882-84. Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift. Sjätte bandet.
- Montelius, O 1896 Grafkistor af klufna och urhålkade stockar. Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift. Nionde bandet.
- Montelius, O 1917 Minnen från vår forntid. Del I Stenåldern och bronsåldern.
- Oldeberg, A 1958 Ett bidrag till dateringen av bronsålderns 4: e period. Fornvännen 1-2, 1958.
- Oldeberg, A 1974 och 1976 Die Ältere Metallzeit in Schweden I och II.
- Sandsborg, K 1968 Von Periode II zu III. Chronologische Studien über die ältere Bronzezeit Südkandinaviens und Norddeutschlands. Acta Archaeologica. Vol XXXIX.
- Rydbeck, O 1912 Undersökning af bronsåldershögar i Köpinge, Skåne. Fornvännen, 1912.
- Stjernquist, B 1961 Simris II. Bronze Age Problems in the Light of the Simris Excavation. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 4°. N° 5.
- Strömberg, M 1982 Ingelstorp. Zur Siedlungsentwicklung eines Südschwedischen Dorfes. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 4°. N° 14.
- Ørsnes, M 1986 Se Boye 1896.
